

הולך אחר הראשית, וכיון שגילה בפעם הראשונה שכל כוונתו להעלות נפש כל חי לא-ל עולם, אזי כל פירותיו ותבואתו מיתקנים ומתבררים. [והם דברי הבעל-שם בסוד ביכורים, להעלות אורות-נוקבא, ניצוצי טהרה שירדו, לכהן שהוא חסד, לבל ינקו ממנה הקליפות. ונרמז ב'כורך עליה גמי' — בסוד גדולים מעשי י' (תהלים קיא)]. וזהו ענין דורון לתלמידי חכמים, כי החכם הדבוק באלקיו, עושה ייחוד בכל דבר שהוא רואה ושומע ומריח וממשש, ובכך הוא ממתיק הרע ומברר הטוב שבכל דבר, ובכחו של הצדיק לתקן הכל, וכל מה שיש לו לאדם נתקן על ידי הדורון שהוא מביא אליו.

'וזה היה עבודת הבעל-שם-טוב ז"ע עם תלמידי תלמידיו, כי לפעמים הצדיק עובר במקום אחד, באיזה יחוד שמו יתברך ובמחשבה קדושה, ומתקן כל עשבי השדה'. (אוצר החיים (לר"א מקורנא) — משפטים, דף קצט):

דף קו

'האי עשה והאי עשה, עשה דכבוד התורה עדיף' — הרמב"ם (סנהדרין כא,ו) פסק שהיתום קודם בדין לאלמנה, והאלמנה לחכם. וכבר תמהו האחרונים הלא בסוגיתנו מבואר שיש להקדים אפילו את קרובו של החכם ליתומים. דרכים שונות נאמרו ביישוב השאלה; אפשר שאין ללמוד ממעשה דרב נחמן כל עיקר, שהרי אירעה כאן תקלה, שנסתתמו טענותיו של בעל הדין (דרישה חו"מ טו); שונה כאן שיש בית-דין אחר הפסול לדון את החכם, שלכן דין הוא שהיתומים יידחו אל אותו בית דין (תומים שם); אפשר שמדובר שהיה היתום נתבע ולא תובע, ואין לו טובה בהקדמת המשפט אלא להפך, האיחור טוב לו. גם אפשר ששני בעלי הדין היו יתומים, הלכך העמד יתום מול יתום [שלוה טובה הקדימה ולזה טוב האיחור] ונשאר עשה דכבוד התורה (עפ"י חות יאיר כא); אפשר שכאן מדובר באפוטרופוס, ולא ביתומים עצמם שבאו לדון, ולשון 'דינא דיתמי' משמע כן. (שם ובהגהות מלא הרועים). ועוד.

ודנו האחרונים אם יש בזמנינו 'תלמיד חכם' לענין זה — ע' סמ"ע טו,ד; ב"ה, ש"ך, נתיב"מ ופ"ת שם. הרחבת הנידון לשאר עניני קדימה בתור — ראה במאמריהם של: הר"י זילברשטיין הלכה ורפואה ח"ג — על תור לניתוחים; הר"י שחור, תחומין ז — קדימויות בתור ל'טרמפים'; ד"ר א. ורהפטיג, תחומין יב — 'קפיצה לראש התור'.

'מגיהי ספרים שבירושלים היו נוטלים שכרן מתרומת הלשכה' — הנה קטע מתוך דברי החזון-איש (מנחות כח,ה):

'והנה אמרו כתובות ק"ו א' דמגיהי ספרים שבירושלים היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. ועוד אמרו שם ק"ה א' דב' דייני גזרות היו נוטלין שכרן מתה"ל, ובתו' (ק"ו ב') כתבו דהיינו מתה"ל ולא ממותר משום שהן צורך הקדש [וכן משמע בר"מ פ"ד מה' שקלים ה"ז ה"ח]. ויש לעיין בשלמא מבקרי מומין ומלמדי שחיטה וקמיצה, צורך הקדש הן ומתחלל הקדש על שכרן, אבל מגיהי ספרים וגוזרי גזירות נהי דמצוה איכא מ"מ אין זה צורך הקדש.

ואפשר דמגיהי ספרים בכלל מלמדי הלכות כל עבודות, שאם ישבשתו הגירסאות תכשל ההלכה, אבל מה צורך הקדש בגוזרי גזרות? ואפשר דאם יורגלו בגזל יביאו מן הגזל למזבח. ומיהו אי כל הני ממותר תרומת הלשכה אתו, שפיר י"ל דבית דין מתנין על המותר לשמש בו חולין כיון דכבר אין צורך הקדש בו....'

— יש ראשונים שמפרשים דלא כרש"י, שאין מדובר על ספרים פרטיים אלא על ספר תורה שהיה בעזרה. (ע' שיטה מקובצת מהראב"ד ותלמיד הרשב"א. וע"ע בספר 'עמודים בתולדות הספר העברי' — הגהות ומגיהים עמ' 28).

'תלמידי חכמים המלמדים הלכות שחיטה, נוטלין שכרן מתרומת הלשכה'... — אף על פי שאסור ליטול שכר על לימוד תורה, כמו שאמרו 'מה אני בהנם אף אתם בהנם' — כיון שזה היה עיסוקם הקבוע, ולא עסקו במלאכה אחרת להתפרנס ממנה, מותר ליטול כדי חיותם ופרנסת ביתם — עפ"י תוס' לעיל קה. ד"ה גזרתי; חידושי הר"ן ורבנו קרשקש וידאל כאן; תשב"ץ ח"א קמה וח"ג יג. — וע"ש (בח"א) כמה תשובות באורך רב על ענין נטילת מילגה מן הציבור עבור לומדי תורה, והובא להלכה ברמ"א יו"ד רמו, כא; באור הלכה רל"א בשם דבר שמואל; אגרות משה יו"ד ח"ב קטז.

(ע"ב) 'לב בית דין מתנה עליהם'... — ע' בענין זה במובא בשבועות יא (חוברת מח).

'הקטורת וכל קרבנות ציבור באין מתרומת הלשכה' — נקטו 'קטורת' בנפרד ולא כללוה עם קרבנות הציבור והלא גם היא קרבן ציבור. ולא עוד, אלא שבירושלמי (יומא ה,א) מצאנו דרשה מיוחדת שהקטורת באה מתרומת הלשכה.

יש לפרש טעמו של דבר: היות וכמות הקטורת שהוכנה לפיטום — שס"ה מנה, כמנין ימות החמה — כמות זו מספקת גם לאחר ר"ח ניסן של שנה הבאה, נמצא לוקחים משקלי הציבור עבור השנה הבאה, ואמנם מותר הקטורת היה נפדה בר"ח ניסן הבא, שהרי אין מביאין אלא מן התרומה החדשה, אך חידוש יש בדבר שמלכתחילה מייחדים מן השקלים גם עבור השנה הבאה. (מקדש דוד לגר"ד רפפורט — לה,א. יש להקשות הרי גם נשאו בכל ר"ח ניסן טלאים מבוקרים, (וכדאיתא בירושלמי שקלים ד,ג ובמפרשים). וצ"ל לאותן שיטות שמועיל ביקור קודם ההקדש, שלא היו מקדישים אותם מלכתחילה. אמנם לאחר שנתחדש שגם קטורת לוקחים, אפשר שה"ה באלו).

יש מי שהסביר באופן אחר ('חונן דעה' לר"ג פרידלנדר, ב"ב תשמ"ח) — יומא, פרק ג'): על פי מש"כ הגרי"ז מבריסק (הלכות כלי המקדש. עפ"י משמעות לשון הרמב"ם בספר המצוות) ששונה הקטורת במהותה משאר קרבנות ציבור, שבאלו — מצוות הציבור להתכפר בהם, וכקרבן של יחיד, שהוא ה'מתכפר' בקרבן. שונה היא הקטורת, שאמנם מצוות הציבור היא שהקטורת תוקטר, אך אין הם נחשבים 'מתכפרים', אלא שמוטלת עליהם מצות הקטרה גרידא. וכיון שמצוות הציבור בקטורת שונה היא ביסודה, לכך מודגשת הקטורת בפני עצמה, שגם היא באה מתרומת הלשכה.

'כדאמר רבא העלה — עולה ראשונה, הכי נמי הכסף — כסף ראשון' — על האופנים השונים בדרשת ה"א הידיעה [בדברי רבא], המורה על חשיבות או על ראשוניות, או שבאה להדגיש ולמעט, אחת ולא אחרת — ע' במובא בפסחים נח (חוברת קיט) ביומא לד (חוברת קכה).

דף קז

ניכוי 'מעשה ידיה' מדמי המזונות

'פוסקין מזונות לאשת איש... איכא בינייהו גדולה ולא ספקה. אי נמי קטנה וספקה' — כתבו ראשונים: מכאן יש להוכיח כשיטת הרמב"ם (הל' אישות יב,טז) שכשבית דין פוסקין מזונות לאשה שהלך בעלה למדינת הים, אין מחשבין עמה על מעשה ידיה, אלא נותנין לה כל מזונותיה, עד שיבוא הבעל ויתבע את מעשה ידיה — שהרי משמע שלדעת רב (שנפסק כמותו להלכה), בית דין פוסקין מזונות, גם כאשר יש במעשה-ידיה כדי סיפוק מזונותיה.

[וכן כתב הרמב"ם (שם יח,כב) לענין אלמנה התובעת מזונות, אלא שהוסיף: 'אני אומר שאם היו היורשים קטנים, בית דין מחשבין עמה ופוסקין מעשה ידיה כדרך שפוסקין לה מזונות'. וכתב על כך המגיד משנה: 'סברא נכונה היא, וראויה אליו, שבית דין — אביהם של קטנים'.]

דרש רב נחמן בר כהן: מאי דכתיב מלך במשפט יעמיד ארץ — אם דיין דומה למלך שאינו צריך לכלום — יעמיד ארץ. ואם דומה לכהן שמחזור על הגרנות — יהרסנה. אמר רבה בר רב שילא: זה הדיין הרגיל לשאול מבני אדם — פסול לדון. ודוקא שאין לו משלו להשאיל, אבל אם שואל ומשאיל — אין חשש. וכן אם שואל מאנשים כדי להחשיבם ולא שהוא צריך לדבר — מותר. מהו 'שוחד' — שהוא חד (= אחד). הנותן והמקבל נעשים לב אחד ואין אדם רואה חובה לעצמו.

ג. שנינו: הנוטל שכר לדון — דינו בטלים. ופירשו בגמרא, בנוטל שכר על הדין ממש, אבל שכר בטלה, שמתבטל ממלאכה באותה שעה — אם הוא שכר בטלה דמוכת, כגון שמלאכתו מזומנת לו ונצרך להיבטל ממנה בגלל הדין — מותר ליטול כפי שכר מלאכתו. ואם אינו מוכת, מכוער הדבר אבל דינו דין. וכן אמרו על גזורי גזירות שהיו בירושלים, שהיו נוטלים שכרם צ"ט מנה מתרומת הלשכה. ואם לא ספקו, אפילו לא רצו ליטול מוסיפים עליהם. פירשו בתוס', לפי שהיו יושבים בדין כל שעה ולא היו עוסקים בשום מלאכה ולא היה להם במה להתפרנס, היה מוטל על הציבור לפרנסם. ורבנו תם פירש שאין איסור ליטול שכר לדון אלא מבעלי דינים אבל משל ציבור מותר.

דף קו

קצו. אלו דברים היו באים מהכספים דלהלן?

- א. תרומת הלשכה ומותר התרומה.
- ב. שירי הלשכה.
- ג. כספים שנגבו לצורך בדק הבית.
- ד. מותר נסכים.

א. מכספי תרומת הלשכה לוקחים קטורת וכל קרבנות ציבור. מותר תרומת הלשכה שנשתייר באחד בניסן [והרי אין מביאים קרבנות ציבור אלא מהתרומה החדשה], היו עושים בה ריקועי זהב ציפוי לבית קדשי הקדשים. רבי ישמעאל ורבי חנינא סגן הכהנים אומרים: מותר תרומה לכלי שרת. (וכן אמר רב לרב הונא). רבי עקיבא אומר: לקיץ המזבח (= קרבנות עולה הקרבים על המזבח בזמן שהוא בטל). ישנה דעת תנאים שהיו לוקחים ממותר תרומה פירות בזול ומוכרים אותם ביוקר והשכר מקייצים בו את המזבח. (רבי ישמעאל. אבל רבי עקיבא ורבי חנינא סגן הכהנים חולקים וסוברים שאין משתכרים בשל הקדש — שאין עניות במקום עשירות). ועוד היו משלמים מתרומת הלשכה שכר לגזורי גזרות (ר' אסי) ולמבקרי מומין שבירושלים (ר' אמי), לתלמידי חכמים המלמדים הלכות שחיטה (שמואל) וקמיצה (רב) לכהנים. וכן מגיהי ספרים שבירושלים היו נוטלים שכרם מתרומת הלשכה (רבי יוחנן). וכן בית גרמו על מעשה לחם הפנים ובית אבטינס על מעשה הקטורת, ולדברי רב אף נשים האוגרות בפרוכות — היו נוטלים שכרם מתרומת הלשכה. [ורב נחמן אמר: שכר פרוכות מקדשי בדק הבית, מלבד אלו של הפתחים, שאינם מן הבנין אלא נעשים לצניעות]. ולדעה אחת אף נשים המגדלות בניהן לפרה היו נוטלות שכרן מתרומת הלשכה. [אבא שאול אומר: נשים יקרות שבירושלים היו זנות אותן ומפרנסות אותן].

ב. חומת העיר ומגדלותיה וכל צרכי העיר שמחוץ לחומת העזרה, באים משירי הלשכה. בירושלמי (שקלים ד, ב) איתא שמזבח העולה, ההיכל והעזרות נעשים משירי הלשכה. וכן פסק

הרמב"ם (שקלים ד, ה) — ודלא כתלמוד דידן שאלו באים מקדשי בדק הבית.
ועוד סובר הירושלמי שחומת העיר ומגדלותיה באים מבדק הבית. ובוזה הרמב"ם פסק
כתלמודנו. (ע"ע: תוס' קדושין נד: ד"ה תרי; אגרות משה ח"ח עמ' שב שט).

ג. כספים שגבו לבדק הבית וניתותרו — עושים מהן כלי שרת. לב בית דין מתנה עליהם אם הוצרכו הוצרכו
ואם לאו יהיו לכלי שרת.

ד. מותר נסכים (= בירוצי מדות או הפרשי שערים. ע' מנחות ז) — לדעת רבי עקיבא עושים מהם כלי שרת,
וכן מזבח הזהב, [אבל לא מזבח העולה שהוא בנין מחובר לאדמה, ובא מכספי בדק הבית], ולבונה (והגר"א
מוחק לבונה). ולרבי חנינא סגן הכהנים, מותר נסכים לקיץ המזבח.

דף קז

קצו. א. אשת איש שהלך בעלה למדינת הים, האם פוסקים לה מזונות?
ב. האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים ובאה ואמרה מת בעלי / גירשני בעלי — האם גובה מזונות או
כתובה?

א. רב אמר: פוסקים מזונות לאשת איש שהלך בעלה למדינת הים, שהרי משועבד לה. ושמואל אמר: אין
פוסקים (אפילו בשבועה. תוס' עפ"י הגמרא). רב זביד פירש טעמו, מחשש שמא התפיסה צרורות כסף
בצאתו. ורב פפא פירש, שמא אמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך (ואעפ"י שעכשיו אינה מספקת, כבר
קיבלה עליה בתחילה. תוס'). ונפקא מינה בגדולה הראויה להתפסת צרורות שאין מעשי ידיה מספיקים לה,
כגון שאינה בת מלאכה או בשני בצורת (רש"י). ולאידך גיסא נפקא מינה לקטנה המספקת, שאין דרך
להתפיסה צרורות.

וכגון שמספקת לדברים גדולים ולא לדברים קטנים, שעל זה מועילה מחילתה, אבל אם לא
ספקה כלל — ודאי פוסקים לה. (תוס').

בשלשה חדשים הראשונים מודה רב שאין פוסקים לה מזונות, שאין אדם מניח ביתו ריקן.
כששמעו בו שמת לדברי הכל פוסקים לה (ואין לחוש שמא התפיסה צררי, שהריהי צריכה להשבע בסוף,
כשגובה כתובתה, שלא עיכבה משלהם כלום. רש"י). ולדברי רב פפא אפילו עד אחד שהעיד שמת, מתוך
שנישאת על פיו נאמן גם לענין מזונות.

לפרוש התוס' (עד"ה ששמעו) יתכן שאם ידוע שהוא אנוס מלשוב לביתו, מודה שמואל שפוסקים
לה מזונות. ורק בסתמא אמר שמואל, שיש להניח שסידר לה מזונותיה קודם שיצא.

ואם ידוע שמחמתה ברח, משמע שודאי פוסקים לה מזונות (עתד"ה עמד).
וכבר נחלקו תנאים בדבר; רבי ורבי ישמעאל. ורבי יוחנן נקט מסברא כרב. וכן הסיקו להלכה, שפוסקים
מזונות לאשת איש.

כתב הרמב"ם, כשבית דין פוסקים מזונות לאשה שבעלה הלך למדינת הים, אין מחשבים
עמה על מעשה ידיה עד שיבוא הבעל ויתבע מעשה ידיה. אבל באלמנה אין הדין כן, שבת
דין אביהם של יתומים.

כאשר פוסקים לה מזונות, לדברי חנן אינה נשבעת קודם גבייתן. נחלקו עליו בני כהנים גדולים ואמרו
תשבע, וכדלעיל.

בא ממדינת הים ואמר פסקתי לה מזונות קודם שיצאתי — נאמן. בא ואמר 'צאי מעשי ידיך במזונותיך'
— רשאי, (ואם לותה כבר ואכלה ללא פסיקת בית דין, אינו חייב לפרוע לה, שאילולא לוותה היתה דוחקת